

Právo nebýt mučen

Lidská práva a soudnictví

Brno, 26. října 2009

Jana Kolářková

Právo nebýt mučen

- *„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu.“*
- Všeobecná deklarace lidských práv (1948), čl. 5
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), čl. 7 + ochrana před lékařskými experimenty
- Evropská úmluva o ochraně LP (1950), čl. 3
- Listina základních práv a svobod, čl. 7 odst. 2
- (Ženevské konvence)

Právo nebýt mučen 2

- Úmluva (OSN) proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
 - CAT 1984 (ČR 143/1988 Sb.)
 - Opční protokol (2003) - SPT
 - Podvýbor proti mučení, JUDr. Zdeněk Hájek (2006 – 2012)
- Evropská úmluva (RE) proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
 - CPT 1987 (ČR 9/1996 Sb.)
 - Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Dr. Anna Šabatová

Institucionální zabezpečení

- Úmluva OSN proti mučení a jinému nelidskému zacházení a trestání
- vlastní kontrolní mechanismus:
 - Výbor proti mučení
 - předkládání zpráv, každé 4 roky
 - závěrečná doporučení – 2004, 3. periodická zpráva
 - Podvýbor pro prevenci mučení
 - šetření na území státu

Institucionální zabezpečení 2

- Evropská úmluva o zabránění mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestání
 - Evropský výbor pro zabránění mučení (CPT) může:
 - vstupovat do míst, kde se nachází nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě
 - bez omezení se v těchto místech pohybovat
 - získat veškeré nezbytné informace
 - mluvit bez přítomnosti 3. osob s osobami omezenými na svobodě

Institucionální zabezpečení 3

■ CPT

- pravidelná návštěva v roce 2006
- ad hoc návštěva 2008
- ad hoc návštěva 2009!

Aktuální problémy

- kastrace sexuálních násilníků
- zacházení s doživotně odsouzenými
- přístup do zdravotnické dokumentace

Institucionální zabezpečení 4

- Statut Rady vlády pro lidská práva
- Výbor RVLP pro zabránění mučení a jinému nelidskému a ponižujícímu zacházení a trestání
- Veřejný ochránce práv - detence

Právo nebýt mučen 3

■ Tvrdé jádro lidských práv

- právo na život, zákaz mučení, zákaz otroctví a nevolnictví, zákaz retroaktivity trestního zákona
- neomezitelné právo (a contrario čl. 9, 10, 11 EÚ)
- stát od nich nemůže odstoupit (čl. 15 EÚ)

„Základní normy, z nichž mají prospěch všichni a všude, za všech okolností.“

Viz MSD (1986): Vojenská a polovojenská činnost v Nikaragui

Právo nebýt mučen 4

■ Pozitivní závazek státu

- přijmout opatření proti „špatnému zacházení“ a zajistit *„účinný vyšetřovací systém, který je schopen vést k určení a potrestání osob, jež jsou za takové jednání odpovědné“*.
- viz Assenov a další proti Bulharsku, rozsudek ESPL z 28. října 1998, stížnost č. 24760/94.
- ČR problém s vyšetřováním trestné činnosti policistů (čl. 2, čl.3)

Právo nebýt mučen 5

■ Obrácené důkazní břemeno

- „Pokud o podrobnostech týkajících se špatného jednání mohou vědět výlučně státní orgány, jako je tomu v případech jednání v celách předběžného zadržení nebo ve vazebních věznicích (...) důkazní břemeno je na straně státních orgánů, které musí předložit uspokojující a přesvědčivé vysvětlení“.

- viz např. Salman proti Turecku, rozsudek ESLP z 27.6.2000, stížnost č. 21986/93

- stěžovatel musí Soudu „nad rozumnou pochybnost“ prokázat, že k napadenému jednání došlo

Obsah práva nebýt mučen

- Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu
 - Rozlišení jednotlivých forem zakázaného zacházení záleží na povaze a kontextu zacházení, trvání, na vyvolaných psychických a fyzických účincích, na pohlaví i věku osoby, která je mu podrobena
 - viz Vilvarajah proti Spojenému království, ESLP, rozsudek ze dne 30.10.1991, stížnost č. 13163/87 a další

Obsah práva nebýt mučen II.

- Objektivní i subjektivní test viz separátní stanovisko soudce Zekii k rozsudku ve věci Irsko proti Spojenému království, ESLP, 18.1.1978, stížnost č. 5310/71. „nemocný stařec x wrestler“
- Chráněné hodnoty: lidská důstojnost a fyzická a psychická integrita
- Selmouni proti Francii, rozsudek ESLP z 28.7.1999, stížnost 25803/94 – jednotlivá ustanovení Umluvy se vyvíjejí, co nebylo bráno jako mučení, se tak může začít brát, zvyšující se ochrana LP

Mučení

- Čl. 1 Úmluvy proti mučení:

„Pro účely této Úmluvy výraz "mučení" znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou“.

Nelidské zacházení a trestání

- Neexistuje přesná definice
- jednání, které působí intenzivní fyzické nebo psychické utrpení, obecně méně násilné než mučení, např. stresové pozice (wall-standing), hooding, vystavení hluku, odpírání spánku, jídla a pití
- viz rozsudek ESLP Irsko proti Spojenému království, str. 66 – 68

Ponižující zacházení nebo trestání

- Zacházení, které v člověku vyvolává pocit hrubého pokoření před jinými osobami nebo ponížení před sebou samým, nutí ho jednat proti své vůli či přesvědčení, nebo narušuje jeho psychickou nebo fyzickou odolnost
- Viz rozsudek ESLP Irsko proti Spojenému království

Mučení a nelidské a ponižující zacházení nebo trestání v judikatuře ESLP

■ Obecně

- aby se jednání dalo podřadit pod čl. 3, je třeba aby dosahovalo minimálního stupně závažnosti
- případů mučení ubývalo, po rozšíření Rady Evropy o státy bývalého východního bloku, ale případů porušování základních práv opět přibývá.

Judikatura ESLP

- **Zatčení, podmínky držení ve vazbě**
 - Používání fyzické síly, která není nezbytně nutná nebo není vyvolaná nevhodným chováním zadrženého, snižuje lidskou důstojnost a v zásadě porušuje čl. 3
 - Aydin proti Turecku, 1997 – znásilňování kurdské dívky ve vazbě tureckými policisty
 - Aksoy proti Turecku, 1996 – „palestinské věšení“
 - Raninen proti Finsku, 1997 - nasazení pout při převozu není ponižujícím zacházením

Judikatura ESLP 2

■ Zásah policie a ozbrojených sil

- Assenov a další proti Bulharsku, 1998 – policejní násilí na 14-ti letém chlapci, nedostatečné vyšetřování
- Berlinski proti Polsku, 2002 – policejní zásah proti dvěma kulturistům, nešlo o porušení čl. 3

■ Podmínky ve vězení

- Papon proti Francii, 2001 – 90-ti letý odsouzený pro zločiny proti lidskosti
- Kuzněcov proti Ukrajině, 2003 – odsouzený nevyšel dva roky na slunce

Judikatura ESLP

■ Diskriminační jednání

- African Asians proti Spojenému království, 1977 – britský imigrační zákon, který přiznával jiná práva lidem podle původu a rasy, snižování lidské důstojnosti

■ Duševní utrpení

- Selcuk a Asker proti Turecku, 1988 – nelidské zacházení se staršími pány, vypálení domovů, majetku a celé vesnice
- Kurt proti Turecku, 1998 – psychické strádání matky, která přišla o syna při ozbrojeném zásahu, dlouhodobé strádání, stres a osamocení porušilo čl. 3

Ex.: Waterboarding

- <http://www.youtube.com/watch?v=5dLccPF5E2o>

